

سازوکار عززل و نصب و تغییر مدیران در حوزه علمیه و مراکز وابسته به آن به‌خاطر ساختار و ویژگی‌های سنتنی‌اش از قوانین حاکم بر سازمان‌های متعارف جامعه کاملاً متفاوت بوده و رسوم خاص خود را دارد. بسیاری از مدیران حوزوی علی‌رغم انتصاب رسمی، به‌خاطر صلاحیت‌های فردی در مناصب قرار می‌گیرند یا این همه باید گفت سال ۱۳۸۹ سال تغییرات مهم مدیران حوزوی بود. از مناصب فراق حوزوی و روستفنگری حوزه محسوب می‌شود. مراکز پژوهشی دفتر، پژوهشگرانی با گرایش‌های روشنفکری، تواندیشی دینی و اندکی سنتنی را گرد خود آورده و شاید به‌خاطر همین ترکیب انسائی است که از سوی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به «هدا روشنفکری حوزه» ملقب شده است. لقبی که خوشایند دفتر تبلیغاتی‌ها هم بود. شاید همین وجهه روشنفکری دفتر بود که برای تغییر ریاست پیشین آن بی‌تابی می‌کرد و بر این اساس پایان ریاست‌رئانی بر دفتر تبلیغات انتصاب حجت‌الاسلام احمد واعظی در دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم رقم خورد.

دفتر تبلیغات اسلامی، تغییر یا رنگ اصلاح

مهم‌ترین تغییر مدیریتی سال ۱۳۸۹ را رفتن حجت‌الاسلام‌سیدحسن ربانی و انتصاب حجت‌الاسلام احمد واعظی در دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم رقم خورد.

تحلیل

با وجود غلبه هویت روشنفکری بر ارکان دفتر، معاونت فرهنگی – تبلیغی آن با ساختاری سنتنی‌تر در فرآیند اعزام چندین هزار مبلغ در سال مشارکت دارد. آن‌چه از نام دفتر تبلیغات در افکار عمومی جامعه متبادر می‌شود، محوریت مأموریت تبلیغی است و منابع مالی نیز عمدتاً با لحاظ همین مأموریت اختصاص می‌یابد. اما در عملکرد مالی دفتر، مأموریت‌های تبلیغی حداکثر ۳۰ درصد از منابع را به خود اختصاص می‌دهد و برنامهریزان ارشد دفتر سه فعالیت‌های تواندیشانه‌ای که در معاونت‌های آموزش و پژوهش نمودار می‌شود، توجه‌مالی و برنامه‌های بیشتری دارند.

شخصیت سنتنی حجت‌الاسلام ربانی که هشت سال ریاست دفتر تبلیغات را به عهده داشت و توجه ویژه وی به مأموریت تبلیغی روحانیت، تا حدودی متعادل‌کننده این عدم توازن بود. اما حجت‌الاسلام واعظی که هویت علمی‌اش مدیون پژوهش در عرصه‌های کلام جدید و علوم عقلی است، علی‌رغم تأکید شفاهی بر مأموریت تبلیغی دفتر، شناخت کافی از الزامات و ضرورت‌های این عرصه ندارد. انتظار رونق یافتن و تعالی برنامه‌های دفتر در عرصه فرهنگ عمومی و تبلیغ اسلامی، با توجه به تصمیم‌های شتابزده ریاست جدید دفتر در این مدت کوتاه، واقع‌بینانه‌به‌نظر نمی‌رسد.

جایه‌جایی ریاست دفتر چندماه زودتر از سررسید کفلی قبلی انجام گرفت، و مقصد بعدی‌اش و یعنی ریاست مرکز خدمات حوزوهای علمیه‌نشان می‌دهد عملکرد اجرائی وی قابل قبول ارزیابی شده‌است. نکته‌ای که در مقاطع مختلفی از سبوی وی عنوان شد و بارها به رضایت رهبر معظم انقلاب از عملکرد دفتر تبلیغات اسلامی اشاره کرد. اما ظاهراً از لحاظ محتوای فرهنگی برآورنده انتظارات نبوده است. این نارضایتی را می‌توان در تذکرات رهبر معظم انقلاب در دیدارهای ایشان با مدیران ارشد دفتر مشاهده کرد.

حجت‌الاسلام احمد واعظی، ریاست جدید دفتر، پژوهشگری است که سابقه حضور در مناصب مانند «معاونت پژوهشی مرکز مدیریت حوزه علمیه قم»، «ریاست دانشگاه باقرالعلوم (علیه‌السلام) قم» و «ریاست مرکز اسلامی لندن» را داشته و از سال گذشته به درخواست استادن، آیت‌الله ام‌لی لاریجانی سمت «معاون آموزش و تحقیقات قوه قضاییه» را پذیرفته است. واعظی ترجیح داد در همان روزهای نخست مدیریت خود دست

به تغییرات اساسی در بین معاونین خود بزند و به‌نظر می‌رسد از هر لحاظ سعی می‌کند اصلاحات خود را محقق سازد. از مهم‌ترین او رویکردهای وی فاصله گرفتن از الگوی برنامه‌ریزی راهبردی دفتر است، که طی سالیان اخیر با تلاش هیئت امن‌ا و دبیر آن جناب آقای سید عباس صالحی شکل گرفته.

مرکز خدمات حوزه، تحول با طعم سیاسی

حجت‌الاسلام ابوالحسن نواب چهره نام‌آشنای همه حوزویان است. رافاندازی و

مدیریت مرکز خدمات حوزه‌های علمیه در ده سال گذشته از او چهره‌ای همیشه خبرساز در گعده‌های طلیگی ساخته است. چراکه مرکز خدمات حوزه‌های علمیه‌اگرچه در آغاز، خود هف را خدمت‌رسانی به طلاب در عرصه بیمه درمانی اعلام کرده بود اما با گذشتن زمان این مرکز نشان داد می‌تواند خدمات به حوزویسان را فراتر از اهداف اولیه عملی سازد. از ساخت بیش از ۵ هزار خانه آپارتمانی گرفته تا خدمات رفاهی دیگر. به‌خاطر همین موضوع هم برخی نارضایتی‌ها از تعهدات صورت گرفته در امر مسکن در بین طلاب وجود داشت. نارضایتی‌هایی که از منظری منصفانه‌طبیعی به‌نظر می‌رسد.

اما حجت‌الاسلام نواب مسئولیت‌های دیگری نیز برعهده دارد که شاید در استعفا و به نقلی کنار گذاشته شدن او از مرکز خدمات حوزه‌های علمیه بی‌تأثیر نبوده است؛ ریاست دانشگاه ادیان و مذاهب و مشاور فرهنگی رییس مجلس شورای اسلامی، دانشگاه ادیان و مذاهب براساس ساختار خود از تفکرات خاصی شکل گرفته است که تشدد آن‌ها در دوسال گذشته مانگیر نواب بود. برخی سایت‌های خبری تصاویری از حضور چند تن از اساتید این دانشگاه در تجمعات غیرقانونی پس از انتخابات را منتشر کردند تا توجه افکار عمومی به گرایش‌های سیاسی این دانشگاه جلب شود. اگرچه به‌دنبال‌ها حضور این چند تن در دانشگاه را به‌شدت تکذیب کرد و اعلام کرد تنها یک نفر از آن‌ها استاد دانشگاه ادیان است و او نیز از کرده خود ششمان شده‌است؛ اما باعث نشد توجهات افکار عمومی از این دانشگاه و گرایش‌های کفری آن منحرف شود. برخی از سخنرانی‌های نواب در حکومتی سران فتنه و جایگاه او به‌عنوان مدیر سیاسی جامعه روحانیت مبارز نیز تاکنون نتوانسته است آخرین ماه سال ۱۳۸۹ انتخاب می‌شد.

در این بین حتی مخالفان سیاسی نواب به خدمات صورت گرفته در مرکز تحت مدیریت او اذعان دارند تا جایی که بسیاری از طلاب حوزه علمیه معتقدند با رفتن نواب ممکن است وضعیت صعودی فعالیت مرکز خدمات حوزه‌های علمیه روندی نزولی داشته باشد. با رفتن نواب از مرکز خدمات حوزه‌های علمیه حجت‌الاسلام‌سیدحسن ربانی رییس پیشین دفتر تبلیغات اسلامی جای او را گرفت.

حوزه علمیه خواران، تغییری نه چندان جدی

حوزه علمیه خواران در سراسر کشور با سی هزار طلبه خوار توانست در چند سال اخیر با جذب بودجه‌های قابل‌توجهی توسعه کمی و کیفی تحسین‌برآنگیزی را پشت سر بگذارد و دوتاشاوش حوزه‌های علمیه برآوران خود را مطرح کند. بی‌شک نام حوزه علمیه خواران بسدن آیت‌الله علمی در هیچ ذهنی ثبت نشده است. علمای که نتیجه زحمات ششده‌هزوری‌اش هم‌اینک در همه شهرهای کشور با تابلوی «حوزه علمیه خواران» می‌درخشند.

اما علی‌رغم سخت‌کوشی‌های آیت‌الله شرعی، او هم اینک در بستر نفاقت و کهنسالی است و در سال‌های گذشته قائم مقامش یعنی حجت‌الاسلام جمشیدی به امور مدیریت این حوزه پرداخته بود. اصرد جمشیدی بر باقی ماندن نام آیت‌الله شرعی در مدیریت این حوزه نتیجه نداد و شورای عالی حوزه‌های علمیه در بهمن امسال به صورت رسمی حجت‌الاسلام جمشیدی را به‌عنوان مدیر حوزه‌های علمیه خواران سراسر کشور معرفی کرد.

در جلسه معارفه مدیر حوزه علمیه خواران حجت‌الاسلام جمشیدی به‌ناچار از سوی آیت‌الله شرعی گزارشی از عملکرد گذشته این حوزه را ارائه داد تا عملاً ثابت شود که تغییری در مدیریت حوزه خواران پیش نیامده و قائم‌مقام پیشین هم‌اینک مدیر رسمی شده است.

جامعه مدرسین، ناچار از خانه‌تکانی

جامعه مدرسین حوزه علمیه قم با توجه به جایگاه حساس و قابل‌توجه خود کمترین تغییرات مدیریتی در سال‌های گذشته را تجربه کرده است. معاونان این جامعه همگی اعضای رسمی بوده و سازوکار تغییر مدیران جامعه مدرسین متفاوت از دیگر نهادهای حوزوی است. با این همه و با انتصاب یکی از اصلی‌ترین چهره‌های مدیریتی در جامعه مدرسین یعنی حجت‌الاسلام جمشیدی به سمت مدیر حوزه علمیه خواران، تغییرات در سطح «رییس دفتر» و «معاونت جامعه و نظام» بدیهی به‌نظر می‌رسید. اگرچه برخی از استعفای اجرائی‌گونه حجت‌الاسلام جمشیدی سخن گفته‌اند ولی نتیجه یکی بود و باید نیروی جایگزین است و در آخرین ماه سال ۱۳۸۹ انتخاب می‌شد. آیت‌الله یزدی، ریاست جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ترجیح داد چهره‌ای متفاوت از آن‌چه که در محافل حوزوی مطرح می‌شد برای رییس دفتری انتخاب کند و در نتیجه حجت‌الاسلام سنقانی بی‌ریا را برای ریزینی به دفتر خود فراخواند. سقای بی‌ریا از فارغ‌التحصیلان مؤسسه امام خمینی است که چهره او با ورود به دولت و قرار گرفتن در سمت مشاور رییس‌جمهوری در امور علما برای حوزویان شناخته شد.

چند ماه پیش خبر استعفای بی‌ریا از سمت مشاور رییس‌جمهوری در رسانه‌ها منتشر شد و وی با تأیید اولیه این خبر از ریزینی با رییس‌جمهوری و در نتیجه ادامه همکاری خبر داد. اما این‌بار شرط حضور او در جامعه مدرسین استعفاش از دولت عنوان شد و وی نیز رسماً اعلام کرد با دولت خداحافظی کرده است.

انتصاب حجت‌الاسلام بی‌ریا مورد توجه رسانه‌ها قرار گرفت و تحلیل‌های مختلفی از این انتصاب عنوان شد تا جایی‌که هیچ توجهی به‌گزیده بعدی یعنی «معاون جامعه و نظام» صورت نگرفت. در این بین بود که کاندیدهای تصدی معاونت جامعه و نظام از سوی آیت‌الله یزدی به جلسه صورت گیرد. □

مدرسین معرفی شد و سرانجام فرد معرفی شده رأی اکثریت اعضای حاضر در جلسه را به‌دست آورد. این فرد کسی نیست جز حجت‌الاسلام عباس کمیی چهره فعال و چندکاره جامعه مدرسین، حجت‌الاسلام کمیی هم‌زمان با نمایندگی مردم خوزستان در مجلس خبرگان یک دوره عضو حقوقدان شورای عالی حجت‌الاسلام جمشیدی را نیز به عهده داشت. اگرچه در دوره جدید وی عضو شورای نگهبان نیست.

معاونت جامعه و نظام جامعه مدرسین به کمیی واگذار شد تا اصلی‌ترین فعالیت جامعه مدرسین چه در قالب تولیدات و برنامه‌ها و چه در ارتباط با بخش‌های مختلف نظام به عهده بردی باشد که اتفاقاً ارتباط حسنه‌ای نیز با دولت دارد.

جامعه‌الزها، همچنان پشت شیشه‌های مات

جامعه‌الزها اگرچه از لحاظ هویت، حوزوهای برای خواران است اما از همان ابتدا با هیأت امنای مستقل کار خود را آغاز کرد و با بیش از ۱۰ هزار طلبه از قم و شهرستان‌ها از آران بسیاری از دختران علاقمند به تحصیل در علوم دینی است. نام رییس این حوزه زمانی به رسانه‌ها راه یافت که تعدادی از اساتید و مسئولان آن نسبت به هیأت امنای از جریان فتنه معترض بودند و به همین منظور طوماری تهیه و به سایت‌های خبری ارسال کردند. اگرچه این اعتراض به نوعی سلبقافی به‌نظر می‌رسد اما گرایش سیاسی حجت‌الاسلام طباطبائی در حمایت او از جریان اصلاح‌طلبی در سال‌های گذشته و شخص آقای هاشمی رفسنجانی نشان می‌دهد نگرانی اساتید این مرکز به‌دور از واقع نیست.

در ماه‌های گذشته نیز اخبار شدوقتیضی از کنار گذاشتن حجت‌الاسلام طباطبائی مطرح شده است و حتی برخی اسامی احتمالی برای جایگزینی وی نیز شمرده می‌شود. اما ابهام جدی در صحت این مسئله وجود دارد. چراکه برخی دیگر از آگاهان از تمدید حکم اعضای هیأت امن‌ا و مدیریت جامعه‌الزها در بهمن‌ماه خبر می‌دهند. البته در صورت تمدید حکم وی این سال‌های آینده مطرح می‌شود که چرا خبر سمت مشاور رییس‌جمهوری در رسانه‌ها منتشر شد و وی با تأیید اولیه این خبر از ریزینی با رییس‌جمهوری و در نتیجه ادامه همکاری خبر داد. اما این‌بار شرط حضور او در جامعه مدرسین استعفاش از دولت عنوان شد و وی نیز رسماً اعلام کرد با دولت خداحافظی کرده است.

انتصاب حجت‌الاسلام بی‌ریا مورد توجه رسانه‌ها قرار گرفت و تحلیل‌های مختلفی از این انتصاب عنوان شد تا جایی‌که هیچ توجهی به‌گزیده بعدی یعنی «معاون جامعه و نظام» صورت نگرفت. در این بین بود که کاندیدهای تصدی معاونت جامعه و نظام از سوی آیت‌الله یزدی به جلسه صورت گیرد. □

حسن ممدوخی

عضو خبرگان رهبری و جامعه مدرسین

برای حوزه‌های علمیه وظایف مختلفی تعریف شده است. اما آن چیزی که اهمیت دارد این است که باید نقاط ضعف و بسیار حساس جامعه را پیدا کرد و بر اساس آن به طلاب آموزش داد. امیرالمؤمنین علی (علیه‌السلام) درباره پیامبراکرم (صلی‌الله علیه و آله و سلم) می‌فرماید که ایشان «طیب‌دوارِ طبعه» بود؛ یعنی نژادشکی که می‌گشت و بیمارهایش را پیدا می‌کرد و مطلق دردنشان به آن‌ها دارو می‌داد. ما هم باید طیب‌همن کار، عمل کنیم. حوزه‌ها وظیفه دارند نقاط ضعف اجتماع را شناسایی کنند تا افراد برحسب تخصصی که دارند در آن زمینه وارد عمل شوند و بتوانند نقش هدایت‌گری جامعه را برعهده بگیرند. معتقدم اصل این است و باید کرد. نکته دوم این‌که، خوشبختانه در سال‌های اخیر حوزه به استقرار و استحکام چه‌کسانی‌است؟ مسلماً انجام این کار به تنهایی از عهده حوزه برنمی‌آید. بنابراین، هم مسئولان حوزه و هم کسانی که متصدی امور هستند، باید با هم وارد عمل شوند، می‌توان با برنامه‌ریزی راهکارها را پیدا کرد. نکته دوم این‌که، خوشبختانه در سال‌های اخیر حوزه به استقرار و استحکام خوبی دست پیدا کرده است که نمونه آن مقاومت در برابر اتفاقات و بی‌شماره‌بود، اگر بخواهیم منصفانه قضاوت کنیم، باید بگوییم که هم حضرات مراجع و هم طلاب به رسالت واقعی خویش عمل کردند. به هر حال در برهه حساسی که به‌وجود آمده بود، حوزه به‌خوبی از عهده وظیفه خود برآمد و با هدایت‌گری دقیق، از رهبری پشتیبانی کرد. از این جهت باید به کارنامه چند سال اخیر حوزه‌های علمیه نمره‌ای بالا بدهیم

برنامه‌های جهانی حوزه

علیرضا اعرافی

مدیر مؤسسه جامعه المصطفی العالمیه

نکته حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به مسائل ادغام سازمان حوزوها و مدارس علمیه خارج از کشور و مرکز جهانی علوم اسلامی و شکل‌گیری جامعه‌المصطفی از رویاد‌های ماندگار دهه ۸۰ است که در سال‌های پایانی این همه اتفاق افتاد. نهادی علمی آموزشی که با حفظ مصالح کلان جامعه اسلامی و انسجام آن، حرکتی شفاف و روشن دارد. یکی از برنامه‌های ما رافاندازی مراکز دینی در کشورهای دیگر است. خوشبختانه در سال‌های اخیر، در زمینه رافاندازی مراکز آموزشی اکادمیک حوزوی و مامان‌دهی حوزه‌های متعدد آن کشور، کارهای قابل‌قبولی انجام شده و تلاش می‌شود در سال جدید هم این روند ادامه پیدا کند. کار دیگری که اسال صورت گرفته، طراحی سندها و چندپیمان‌ات منطقی‌ای برای مؤسسه جامعه‌المصطفی است که امیدواریم در طول آینده تکمیل شود. از موضوع تعامل با مراکز علمی سایر کشورها که بگذریم، به‌نظر می‌رسد در سال ۹۰ مهم‌ترین موضوعاتی که باید بعد از پژوهش، در برنامه کاری حوزه‌های علمیه قرار گیرد، اهتمام به علوم تطبیقی و فلسفی و تقویت مبانی آن است که از نیازهای جدی دنیای امروز حوزه‌ها محسوب می‌شود. نکته دیگری که این‌جا مطرح می‌شود، توسعه مرزهای دانش فقه، کلام و اخلاق است در حقیقت خود دانش‌ها را باید در درون‌شان تعمیم کرد و شعبه‌های جدیدی فقه و اخلاق و کلام به‌وجود آورد تا به کمک دانش‌های جدید بتوان به سوال‌های بخش‌های مختلف زندگی انسان توسعه داده و پاسخی امروزی برای آن در نظر گرفت. به‌عنوان مثال فقه خانواده، فقه هنر، فقه تربیت، فقه ورزش و… از بخش‌های مختلف دانش فقه است که با تخصصی شدن این دانش شکل می‌گیرد تا پاسخگوی سؤال‌های او باشد.

^[1] دهه نهمه چهره ۴۸شماره